

EXPRIMAREA RUDENIEI CONVENȚIONALE ÎN LEXICUL DIALECTULUI ISTROROMÂN

de
Gabriel BĂRDĂȘAN

Paradigma lexemelor prin care se desemnează rudenia socială în orice limbă sau dialect poate fi segmentată în două subcategorii: rudenia prin înscrisire sau alianță, ca urmare a căsătoriei, și rudenia convențională, care presupune o înrudire simbolică, asumată prin ritualul nunții sau al botezului.

În rândurile ce urmează vom încerca să analizăm termenii care intră în subgrupa prin care se desemnează rudenia convențională în dialectul istroromân (*nun* – *nună*, *naș* – *nașă*, *fin* – *fină*, *cumătru* – *cumătră*), realități frecvent întâlnite în comunicarea cotidiană.

NUN – NUNĂ

NUN, -Ă reprezintă „numele dat, în ziua căsătoriei, fiecăreia din persoanele care asistă pe miri la cununia religioasă și care sunt solicitate să îndeplinească obligațiile cerute de ritualul creștin; (la pl.) bărbatul și femeia care îndeplinesc aceste forme; naș de nuntă” (DEX). Cuvântul românesc *nun* se explică din lat. *nonnus*, *-us*¹ (Pușcariu, EW 1207, REW 5817, ILR II 303, Ciorănescu, DER 5734), etimon la care se raportează și alb. *nun* „naș de botez, cumătru”, v. sard. *nonnu* „naș de botez”, it. *nonno* „bunic”. Vechimea termenului este dovedită de prezența lui în două dintre dialectele românești sud-dunărene: în aromână *nun(u)*, *nună* este un cuvânt cu circulație generală, în meglenoromână *nun* – *nună* este parțial folosit, sensul lor acoperind două realități: „naș de nuntă”, „naș de botez”; termenul este absent din istroromână.

Cuvântul *nun* a stat la baza unor derivate precum: *nunaș*, întâlnit în Transilvania și Banat, cu sensul de „naș de nuntă” (< *nun* + suf. *-aș*); *nănaș*, formă învechită și regională, cu același înțeles, reprezentând o alterare a cuvântului anterior, *naș* „persoană care cunună sau care botează”,

¹ În structura fonetică a termenului românesc *nun* se poate observa aceeași evoluție fonetică pe care o au vocalele accentuate latinești *a*, *e* și *o*, în poziție nazală. Cu toate că nu se află în poziție nazală, *o* se închide la *u*, consoana nazală care o precedă furnizându-i „suplimentul” de nazalitate necesar acestei transformări. Cf. A. Avram, *Probleme de etimologie*, București, Univers enciclopedic, 2000, p. 15-29, *passim*.

formă obținută prin dispariția silabei neaccentuate *nă-*, fenomen similar celui din *mă-ta*, *mă-sa*, unde *mamă-ta*, *mamă-sa* au fost abbreviate în *mă*².

Din analiza surselor bibliografice existente se constată faptul că în dialectul istroromân nu avem nici un termen moștenit pentru a desemna noțiunea de NUN, -Ă, termenii cu care este denumită această realitate fiind împrumuturi din croată sau italiană.

Ir. *cumpâr* „naș de nuntă” provine din it. ven. *compàre* „naș”, cu acest sens cuvântul fiind atestat de Pușcariu, SI III 300, de ALR I/II, h. 267 NUN „parrain” (au mariage), la Jaiăn (pct. 02): *ur cumpâr*, *doi cumpâr*, de ALRM I/II, h. 374 NUN, în pct. 02 și de Filipi, ALIr, la întrebarea 541 a) NUN: *ðn kumpâr* (*doj kumpâr*), la Jaiăn. Pentru partea sudică a teritoriului lingvistic istroromân, *Atlasul lingvistic istroromân* al lui Goran Filipi consemnează, la aceeași întrebare, un alt împrumut: *un kumatru*, *doj cumatri* (la Șușnevița, Noselo, Sucodru, Letai, Bârdo, Șcabici, Tărkovți, Zancovți, Miheli și Costârcean), termen care cunoaște și sensul „cumătru” (vezi *infra*). Pe lângă acest sens, termenul este folosit și cu alte înțelesuri în graiul din Jaiăn: *cumpâr* este utilizat ca termen de adresare politicoasă, pe de-o parte, iar pe de altă parte are sensul de „persoană, ins, tip”³.

Un alt împrumut care numește „nașul de nuntă” este ir. *cume* < cr. *kum*, cuvânt polisemantic ce desemnează și „nașul de botez” și „cumătrul”, cu primul sens lexemul fiind atestat în ALR I/II, h. 267, la Bârdo (pct. 01): *ur cume*, *doi cumi* și în ALRM I/II, h. 374: *cume*.

Ir. *diver*, împrumutat din cr. *djever* „însoțitor al miresei și naș la nuntă, cumnat”, actualizează și sensul de „naș de nuntă”, pe lângă alte sensuri, semnificație atestată de Cantemir 146 și în ALR II MN [2687] NĂNAȘULE! „Parrain (au mariage): *diverule*.

Pentru a denumi NUNA „nașă de nuntă”, în istroromână se folosesc frecvent două împrumuturi de origine croată *botra* < cr. *botra* „idem”, termen care, pe lângă sensul amintit, actualizează și alte înțelesuri: „nașă de botez”, „cumătră” (vezi *infra*) și *cuma* < cr. *kuma* „nașă de nuntă, nașă de botez”. Cu sensul de „nașă de nuntă” ir. *botra* a fost consemnat de ALR I/II, h. 268 NUNĂ „marraine (au mariage)” în ambele puncte de anchetă: *o bótra*, *do bótre*, la Bârdo și *ura bótra*, *do bótre*, la Jaiăn. Prezența lexemului *botra* la istroromâni este consemnată și de ALRM I/II, h. 376 NUNĂ, iar mai recent de Filipi, ALIr la întrebarea 541 b) NUNĂ: *o botra*, *do botre* (Jaiăn, Scabici și Miheli), *o botre*, *do botre* (Noselo), *o botra*, *do botra* (Sucodru), paralel cu lexemul *cuma*: *o kuma*, *do kume* (Jaiăn, Sucodru, Scabici), *o kume*, *do kume* (Noselo). În celelalte puncte de

² Vezi A. Avram, *op. cit.*, p. 18-19.

³ Vezi A. Kovačec, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, în „Linguistica”, XXXII, (1992), II, Ljubljana, p. 168.

anchetă, Filipi consemnează doar termenul *o kuma, do kume* (Letai, Bârdo, Tărkovți, Zancovți și Costârcean), cu varianta fonetică *o kume, do kume* la Șușnevița.

Tot pentru a desemna „nașa de nuntă” este folosit și cuvântul *svădvița*, împrumutat din cr. *svadica* „însoțitoarea miresei” și consemnat de ALR II MN [2683] NĂNAȘĂ! „marraine (au mariage)”: *swădvița*; de Kovačec, *Rječnik* 186, la Jeiăn și glosat „djeveruša, pratilja na svadbi”.

NAȘ (NĂNAȘ) – NAȘĂ (NĂNAȘĂ)

Persoana care ține în brațe pruncul în timpul botezului, devenind astfel rudă cu familia respectivă este desemnată în limba română prin termenul de NAȘ (NĂNAȘ), cuvinte derivate de la rom. *nun* (vezi *supra*), care și-a păstrat și înțelesul de „naș de nuntă”. În unele dialecte românești din sudul Dunării aceeași realitate este reprezentată prin continuatorii lat. *nonnus, -um*: în aromână *nun* are circulație generală, în meglenoromână e parțial folosit, termenul de circulație generală fiind *mănuș, munuș* < bg. *mamuș* „naș de botez”, în aromână *mămuș(ă)* având sensul de „părinții fătutului”⁴. Pentru această noțiune, în dialectul istroromân întâlnim o serie sinonimică în care apar împrumuturi din cele două limbi cu care istroromâna a intrat în contact: italiana și croata. Ir. *sântolu* „naș de botez” provine din it. ven. *santolo* „idem”, cuvânt atestat de Popovici II 146. Este posibil ca împrumutul să nu se fi făcut direct, deoarece termenul din italiana dialectală apare și în limba croată: *santul*, întrebarea 542 a) NAȘ și b) NAȘĂ din Filipi ALIr consemnând cuvântul doar în punctul de anchetă croat, Cepici, din partea sudică a spațiului în care îi regăsim pe istroromâni: *șantul, șantula*, nu și în satele istroromâne. Ir. *cumpâr* se raportează la it. *compare* „naș de botez”, dar îl întâlnim și în croată, *kunpar*, termen ce apare la Filipi, ALIr 542 a) NAȘ doar în punctul de anchetă croat, Bărgud, din partea nordică a teritoriului lingvistic istroromân: *kumpâr*, și a fost atestat pentru acest dialect de Popovici II 146: *cumpâr*, de Kovačec, *Rječnik* 58: *cumpâr, -u, ø, -i* „idem” la Jeiăn, care oferă și un context ilustrativ: „ié-i mije nușcúmile cumpâr”, glosat prin cr. „on je meni nekakav kum”. ALR I/II, h. 216 NAȘ (la botez) „parraine (au baptême)” notează acest împrumut în punctul de anchetă 02, la Jeiăn: *cumpâru* (articulat) și *cumpâr* (pl.).

Ir. *sutlu* provine din cr. *sutal* „naș” și a fost consemnat de ALR I/II, h. 216 NAȘ (la botez) în punctul 01, Bârdo: *sutlu*, nota la acest punct de anchetă conținând explicația dată de informator: „omu va târęa ăń cărst, cúmătru”; cuvântul apare consemnat și în ALRM I/II, h. 299 NAȘ (LA

⁴ Vezi V. Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, București, EA, 1966, p. 240.

BOTEZ). Ir. *sutlu* este atestat și de Kovačec, *Rječnik* 186: *sutel*, *-u*, *sutli* la Bârdo, fiind glosat prin cr. „(krsni) kum”, mai recent de Filipi, ALIr 542 a) NAȘ în toate punctele de anchetă istroromâne cu următoarele variante fonetice: *un sutôl*, *doj sutli* (Jeiăn, Sușnevița, Noselo, Sucodru) și *un sutel*, *doj sutli* (Bârdo, Șcabici, Tărcovți, Zancovți, Miheli, Costârcean).

Ir. *cumatru* se raportează la v. sl. *къмомръ*, în acest dialect sud-dunărean al limbii române fiind cunoscut cu mai multe sensuri. Cu înțelesul de „naș de botez” lexemul a fost atestat de Kovačec, *Rječnik* 58: *cumatru*, *cumatri*, la Sușnevița și Bârdo, glosat prin cr. „(kresni) kum”.

NAȘĂ, echivalentul feminin al substantivului *naș* cunoaște același bisemantism în limba română ca și masculinul: pe de-o parte „nașă de nuntă”, iar pe de altă parte „nașă de botez”.

În ceea ce privește dialectele sud-dunărene, putem observa prezența lui *nună* „nașă” ca termen de circulație generală în aromână; parțial folosit apare și cuvântul *babă*; în meglenoromână termenul uzual este *mămușă*, *mumușă*, preluat din bulgară, pe când *nună* este parțial răspândit. În istroromână se constată aceeași abundență de împrumuturi. Ir. *botra* < cr. *botra* „nașă, cumătră” a fost atestat cu sensul germ. „Taufpatin”, „Patin” de Byhan 196, de Popovici II 94, 146, de Sârbu-Frățilă 19, care oferă și un context ilustrativ: „A meș soră a fost botra” (Sora mea a fost nașă); de Kovačec, *Rječnik* 40: *botre*, *-a* la Jeiăn, glosat prin cr. „kuma, kresna kuma”. După cum arată ALR I/II 217 NAȘĂ (la botez) „marraine (au baptême)”, acest împrumut croat este un termen general răspândit: *bótra*, *do bótre*, la Bârdo și *bótra*, *bótre*, la Jeiăn; cuvântul apare consemnat și în ALRM I/II, h. 300 NAȘĂ (LA BOTEZ).

Ir. *cuma* < cr. *kuma* „nașă de nuntă”, „nașă de botez” este atestat cu sensul din urmă de Popovici II 103, 146 și de Kovačec, *Rječnik* 58: *cuma* „nașă”, voc. *cumo*, la Jeiăn. Un derivat croat de la *kuma* + suf. *-ica* este *kumica* „nașă, nănașă, cumătră”. Derivatul acesta îl regăsim în ir. *cumița*, *-e* „idem” care a fost atestat de Popovici II 103 și de Sârbu-Frățilă 202.

Ir. *sutla* (*sutra*) este un împrumut din croata regională (Krk, Rab, Malinska) din *svtla* „nașă de botez sau de cununie” și a fost atestat în dialectul istroromân de Sârbu-Frățilă 282, de Kovačec, *Rječnik* 186: *sutle*, *-a* (voc. *sutlo*) pe întreg teritoriul lingvistic istroromân și de Filipi, ALIr 542 b) NAȘĂ cu variantele fonetice: *o sutle*, *do sutle* (Șușnevița și Noselo) și *o sutla*, *do sutle*, în celelalte puncte de anchetă.

Pe lângă împrumuturile din croată întâlnim și un împrumut din italiana venețiană, care a intrat, probabil, tot prin intermediul graiurilor locale croate: ir. *sântola* „nașă de botez” < it. ven. *santola* „idem”, cf. cr. *santolo*, *-a*. Termenul a fost atestat de Popovici II 16, iar la Filipi ALIr 542 b)

NAȘĂ apare doar în punctul de anchetă croat din partea sudică a teritoriului lingvistic istroromân: *šantula* (la Cepici).

Rudenia convențională pe care o presupun noțiunile de NAȘ – NAȘĂ se realizează prin intermediul botezului, ritualul bisericesc consfințind o legătură între persoane la care consangvinitatea lipsește. Verbul care desemnează ritualul primirii copilului printre credincioșii bisericii, însoțit de atribuirea unui prenume, este A (SE) BOTEZA.

Verbul *a (se) boteza*⁵ este un cuvânt moștenit din lat. *baptizare* (Pușcariu, EW 212, REW 939, CDDE 168, DA, ILR II 295, DEX, Ciorănescu, DER 1057) și îl întâlnim și în alte limbi romanice: it. *battegiare*, prov. *batejar*, v. fr. *batoyer*, cat. *batejar*, sp. *bautizare*, port. *baptizar*. Vechimea și stabilitatea termenului moștenit sunt dovedite și de formele existente în dialectele românești sud-dunărene: ar. *păteḏ*, *pătiḏare*⁶, megl. *bâtes*, *bătizari* și ir. *botezâ*.

Pe lângă termenul moștenit, în istroromână întâlnim și un împrumut de origine croată *cârsti* „a boteza” < cr. *krstiti (se)* „idem”. Cuvântul a fost atestat de Byhan 255, de Popovici II 102: *crsti*, *-it*, *-esc*, de Cantemir 161, dar ca substantiv: *cârt*, *-ure*, de Sârbu-Frătilă 197: *cârsti*, de Kovačec, *Rječnik* 49: *cârsti*, răspândit pe întregul spațiu lingvistic istroromân.

FIN – FINĂ

Termenul de FIN, -Ă, „persoană considerată în raport cu nașii săi (de botez sau de cununie)” este continuatorul lat. **filianus*, *-um*, derivat de la *filius* (Pușcariu, EW 611, REW 3296, DA, DEX, Ciorănescu, DER 3382); cf. alb. *fijan*, it. *figliano* „copil alăptat de doică”. Dintre dialectele românești sud-dunărene, doar în aromână avem continuatori ai formei latinești: ar. *h'i'lin* (m.) și *h'i'lină* (f.). În dialectul meglenoromân se constată prezența unor împrumuturi: megl. *crstinic* „fin”, *crstinică* „fină” < bg. *krăstnik* „cumătru”, influențat de *criștin* și megl. *cum* „fin”, *cumă* „fină” < bg. *kum* „cumătru” și *kuma* „cumătră”.

Noțiunea de *fin* este desemnată în graiul istroromânilor numai prin împrumuturi, situație similară celei din meglenoromână, realitate reprezentată prin cuvinte preluate din italiană sau croată. Ir. *fiofo*, *-a* „fin, -ă” provine din it. *figlioccio*, *-a* „idem” și a fost atestat de Popovici II 110 și glosat prin germ. „Patenkind”. Acest lexem este consemnat de asemenea

⁵ Lat. *baptizare* a devenit *bătizare*, *boteza(re)* prin trecerea lui *pt* la *t* în silabă atonă și a lui *ă* la *o* după labială (CDDE 168).

⁶ Sunetul inițial din forma aromânească diferit de cel al etimonului, *păteḏare*, a fost explicat fie sub influența alb. *pakëzan* (Pușcariu, EW 212), fie prin asimilarea lui *t* din silaba următoare, cf. fenomenul de asimilare inversă *p – d > b – d* în ar. *piduc'lu > biduc'lu* (CDDE 168).

în ALR I/II, h. 218 FIN „filleul” și h. 219 FINĂ „filleule”, la Bârdo, cu următoarele forme: *ur fiuóto, doi fiuóti* „fin” și *ura fiuóta, do fiuóte* „fină” și de Filipi, ALR 543 a) FIN și b) FINĂ: *un fijoco, doj fijoc; o fijoce, do fijoce* (Șuşnevița, Noselo) și *un fijoco, doj fijoci; o fijoca, do fijoce* (în celelalte localități din sudul teritoriului lingvistic istroromân). Pentru graiul de tip nordic al istroromânei, Goran Filipi consemnează ir. *kumče* (n.) atât pentru „fin”, cât și pentru „fină”, împrumut din croată consemnat de lingvist și la Bărgud, localitatea croată de lângă Jaiän: *kûmče* „fin” și „fină”. Ir. *sutla*, cuvânt ce desemnează și „nașă de botez” și care se explică din croată, este atestat cu sensul de „fin, fină” de ALR I/II, h. 218, la Jaiän: *sutla* „fin” și h. 219: *tu iș miie sutla, dou sutle* „fină” (cf. cr. *sutal, sutla* „naș – nașă”).

CUMĂTRU – CUMĂTRĂ

Rom. CUMĂTRU, -Ă desemnează „nașa sau nașul în raport cu părinții copilului ori cu alte rude”, iar părerile lingviștilor cu privire la originea acestui cuvânt sunt împărțite, deoarece termenul a fost explicat atât prin latină, cât și prin slavă. Unii lingviști consideră că rom. *cumătru* are la bază lat. *commāter* > *cumătră*⁷ după care s-a format analogic masculinul (vezi Ciorănescu, DER 2669), iar alții îl consideră împrumutat din sl. *kûmotrû* (vezi Ciorănescu, *ibidem*). Problema celor două soluții etimologice a fost reluată de Al. Graur, lingvistul precizând că ambele explicații etimologice prezintă dificultăți de ordin fonetic sau gramatical, dar aducând, totuși, un argument în favoarea originii latine: termenul aparține câmpului onomasiologic al numelor de rudenie, în care majoritatea termenilor sunt de origine latină⁸.

Noțiunea de CUMĂTRU, -Ă este numită în dialectele sud-dunărene printr-un număr relativ mare de termeni împrumutați. În aromână întâlnim, parțial, lexemele *cumbar* (m.), *cumbară* (f.) (v. ALRM I/II, h. 305, pct. 06, 07, 09; *ibidem*, h. 306, pct. 06, 07) și tot parțial *nun* (m.), *nună* (f.) (*ibidem*, pct. 05, 09). În meglenoromână apar formele *mănuș* (m.), *mămușă* (f.) cu răspândire parțială (v. ALR I/II, h. 220, 221, pct. 012) și *cum* (m.), *cumă* (f.), tot parțial (*ibidem*, pct. 013).

Termenii specifici istroromânei pentru desemnarea acestei realități sunt foarte numeroși și majoritatea se caracterizează prin polisemantism. Lexemul cu cea mai ridicată frecvență și cu cea mai mare răspândire este

⁷ Evoluția firească a lat. *commāter* a fost *cumătră*, dar accentul s-a deplasat pe prima silabă sub influența echivalentului masculin *compater*, termenul ajungând la forma *cumătră*, care printr-o nouă mutare de accent a devenit *cumătră* (v. Sextil Pușcariu, *Limba română, II, Rostirea*, p. 304).

⁸ Vezi Al. Graur, *Alte etimologii românești*, București, 1975, apud Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, București, Univers enciclopedic, 1999, p. 142.

echivalentul dr. *cumătru*, care are mai multe variante fonetice: ir. *cumetru*, atestat de Maiorescu 102; ir. *cúmătru*, *cúmatru*, forme consemnate de Byhan 257, de Popovici II 103, de *Listele lui Bartoli* (Pușcariu, SI III 108): *cúmatru* la Sușnevița, Gradine, Bârdo și Noselo, *cúmătru* la Grobnic și Bârdo, de Pușcariu, *ibidem*, 307: *cúmatru*, de Cantemir 163: *cúmătru*, - *i*, de Kovačec, *Descrierea istroromânei* 198: *cúmatru*, făcând precizarea că apare numai în graiurile istroromâne din sud; de Kovačec, *Rječnik* 58: *cúmatru*, *cúmatri*, la Sușnevița și Bârdo, dar la vocativ, în adresarea respectuoasă, se folosește cuvântul croat *cume*; la feminin, termenul a fost atestat de Maiorescu 102: *cumetră*.

Ir. *cum* „cumătru” a fost atestat de Byhan 257; de Popovici II 103: *cum*, voc. *cume*; de Bartoli în listele sale (Pușcariu, SI III 108): *me cum* (voc.) la Jeian și Grobnic, *cume*, la Sușnevița, Bârdo și Noselo; de Pușcariu, *ibidem*, 296, 307; de Cantemir 163: *cum*, -*m* (m.) și *cume*, -*e* (f.), de Coteanu, *Cum dispăre o limbă* 21: *cum*, introdus în fondul principal lexical al acestui idiom; de Sârbu-Frățilă 202. Echivalentul feminin al lui *cum* este ir. *cumița*, -*e* „cumătră”, cuvânt atestat de Sârbu-Frățilă 202.

Ir. *cumpâr* „cumătru” provine din it. ven. *compare* „naș, cumătru” și a fost atestat de Maiorescu 101; de Byhan 257: *kumpâr*, de Popovici II 103: *cumpâr*, -*u*; de Bartoli în listele sale (Pușcariu, SI III 108): *cumpâr*, la Jeian; de Cantemir 163; ALR I/II, h. 229 CUMĂTRU „compère”: *ur cumpuâr*, *doj cumpuâr*, la Bârdo; ALRM I/II, h. 305, pct. 01: *cumpuâr*.

Cuvântul cel mai frecvent folosit pentru a numi „cumătra” este *botra* și a fost atestat de Maiorescu 95, 102, de Byhan 106, de *Listele lui Bartoli* (Pușcariu, SI III 108), termen întâlnit în toate localitățile istroromâne; de Pușcariu, SI III 237; de Cantemir 159, de Kovačec, *Rječnik* 40: *botre*, -*a* la Jeian. În același punct, ir. *botra* este atestat de ALR I/II, h. 221 CUMĂTRĂ „commère”: *ura bótra* și de ALRM I/II, h. 306.

Ir. *sutâl*, *sutla* cunosc, pe lângă alte sensuri, și pe cel de „cumătru, -ă”. Cu acest înțeles găsim atestări ale perechii *sutâl* – *sutla* în ALR I/II, h. 220, pct 02: *sútâl*, *sútli* și în ALRM I/II, h. 305, pct. 02, pentru masculin, iar pentru feminin în ALR I/II, h. 221, pct. 02: *sutla*, *doj sítle* și în ALRM I/II, h. 306 și la Kovačec, *Rječnik* 186.

CONSIDERAȚII FINALE

Clasificarea termenilor supuși analizei din punctul de vedere al originii lor (latină, slavă veche, croată) pune în evidență următoarea situație:

a) termenii de origine latină lipsesc din acest grup de cuvinte, fiecare noțiune fiind desemnată prin împrumuturi, excepție face ir. *botezâ* „a boteza” (< lat. *baptizare*) care se raportează oarecum la termenii care

numesc noțiunea de „naș,-ă” și care poate fi reperat și în ar. *pātiđ*, *pātiđare*, megl. *bates*, *bātizari*. Dacă luăm în considerare etimonul lat. *commāter*, putem considera ir. *cumetru*, *cúmatra*, *cúmătru* ca termen moștenit din latină. Comparând formele din cele patru dialecte românești observăm absența unor termeni latinești din unele dialecte : lat. *nonnus*, *-us* s-a păstrat în dr. *nun*, *-a*, ar. *nun*, *-ă*, megl. *nun*, *-ă*, cu sensul de „naș, -ă de botez” fiind parțial întâlnit, dar lipsește din istroromână; lat. *filinus*, *-um* „fin” a fost moștenit doar de ar. *h'il'in*, *-ă*.

Motivul pierderii din această subdiviziune a câmpului semantic al înrudirii a cuvintelor moștenite îl constituie caracterul periferic al noțiunilor desemnate, faptul că sunt mai rar folosite, observându-se tendința de a fi substituite cu termeni împrumutați.

b) termeni de origine slavă veche : ir. *cúmatru* „cumătru, naș de botez” (< v. sl. *kūmotrŭ*), dacă acceptăm cea de-a doua soluție etimologică;

c) termeni de origine croată : *cum* „naș de nuntă, cumătru” (< cr. *kum*), *cuma* „nașă de botez” (< cr. *kuma*), *cumița* „naș de botez, cumătră” (< cr. *cumica*), *diver* „naș de nuntă, cumnat” (< cr. *djever*), *botra* „nașă de nuntă, nașă de botez, cumătră” (< cr. *botra*), *svâdița* „nașă de nuntă” (< cr. *svadica* „însoțitoarea miresei”), *sutlu* „naș de botez, cumătru, fin” (< cr. *sutal*), *sutla/sutra* „nașă de botez, fină, cumătră” (< cr. *sŭtla*), *cârsti* „a boteza” (< cr. *crestiti (se)*);

d) termeni de origine italiană: *cumpâr* „naș de nuntă, naș de botez, cumătru” (< it. ven. *compare*), *sântolu* „naș de botez” (< it. ven. *santolo*), *sântola* „nașă de botez” (< it. ven. *santola*), *fiofo*, *-a* „fin, -ă” (< it. *figlioccio*, *-a*). Împrumuturile din italiană nu au fost preluate direct, ci prin intermediul graiurilor croate.

Comparativ cu alte subgrupe ale câmpului semantic al înrudirii, unde, deși se constată o abundență a termenilor împrumutați (din croată și italiană), există termeni de origine latină⁹ păstrați din fondul vechi de cuvinte al românei comune, în categoria lexemelor ce denumesc rudenția convențională se observă absența cuvintelor de origine latină și prezența unui număr mare de împrumuturi caracterizate prin polisemantism.

SIGLE ȘI ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ALI = Wolfgang Dahmen, Johannes Kramer, *Le inchieste istro-rumene di Ugo Pellis*. Parte prima: Questioni 1-1512, în „Balkan Archiv. Neue Folge”, 13, 1988, p. 209-281; Parte seconda: Questioni 1513-3338, în „Balkan Archiv. Neue Folge”, 16, 1991, p. 107-137.

⁹ v. Bărdășan, *Aspecte*, p. 63 – 82.

- ALr = Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas*, Pula, 2002.
- ALR I / II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea I, de Sever Pop, vol. II, Sibiu-Leipzig, 1942.
- ALR II = *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea a II-a, vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (și termeni înrudiți)*. B. *Familia, nașterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, de Emil Petrovici, Sibiu, Muzeul Limbii Române, Leipzig, Otto Harrassowitz, 1940.
- ALRM II / I = *Micul atlas lingvistic român*, publicat de Muzeul Limbii Române din Cluj sub conducerea lui Sextil Pușcariu. Partea a II-a, vol. I: A. *Corpul omenesc, boale (termeni înrudiți)*. B. *Familia, nașterea, copilăria, nunta, moartea, viața religioasă, sărbători*. C. *Casa, acareturile, curtea, focul, mobilierul, vase, scule*, de Emil Petrovici, Sibiu-Leipzig, 1940.
- Avram = Andrei Avram, *Probleme de etimologie*, București, Ed. Univers enciclopedic, 2000.
- Bărdășan, *Aspecte* = Gabriel Bărdășan, *Aspecte din terminologia înrudirii în lexicul dialectului istroromân (rudenia de sânge în linie dreaptă)*, în „Analele Universității de Vest din Timișoara”, Seria Științe Filologice, XL (2002), p. 63 – 82.
- Byhan = Arthur Byhan, *Istrorumänisches Glossar*, în „Sechstes Jahresbericht des Instituts für rumanische Sprache (Rumanisches Seminar) zu Leipzig, herausgegeben von dem Leiter des Instituts Prof. Dr. Gustav Weigand, Leipzig, 1899, p. 175 – 396.
- Cantemir, *Texte* = Traian Cantemir, *Texte istroromâne*, București, EA, 1959.
- CDDE = I.-A. Candrea și Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine (A – Putea)*, București, Ed. Atelierele Grafice Socec & Comp., 1914.
- Ciorănescu, DER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, Ed. Saeculum I. O., 2001.
- Coteanu, *Cum dispăre o limbă* = Ion Coteanu, *Cum dispăre o limbă (istroromâna)* [București], 1957.
- DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1996.
- Graur, *Încercare asupra fondului principal* = Al. Graur, *Încercare asupra fondului principal al limbii române*, București, EA, 1954.
- Kovačec, *Descrierea istroromânei* = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, București, EA, 1971.
- Kovačec, *Éléments italiens* = August Kovačec, *Éléments italiens du lexique istroroumain*, în „Linguistica”, XXXII (1992), II, Ljubljana, p. 159–175.
- Kovačec, *Rječnik* = August Kovačec, *Istrorumunsko-hrvatski rječnik (s gramatikom i tekstovima)*, Pula, 1998.

- Maiorescu, *Itinerar* = Ion Maiorescu, *Itinerar în Istria și vocabular istriano-român*, ed. a II-a, publicată de Titu Maiorescu, București, Editura Librăriei Socec, 1900.
- MDA = *Micul dicționar academic*, vol. I A-C, vol. II D-H, București, Ed. Univers enciclopedic, 2001, 2002.
- Popovici II = Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*, II, Halle a. d. Saale, 1909.
- Pușcariu, EW = Sextil Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. Lateinisches Element mit Berücksichtigung aller romanischen Sprache*, Heidelberg, 1905.
- Pușcariu, LR I = Sextil Pușcariu, *Limba română I. Privire generală*, București, Ed. Minerva, 1976.
- Pușcariu, LR II = Sextil Pușcariu, *Limba română II. Rostirea*, București, EA, 1994.
- Pușcariu, SI = Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, în colaborare cu Matteo Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan, II. *Introducere – Gramatică – Caracterizarea dialectului istroromân*, București, 1926; III. *Bibliografie critică – Listele lui Bartoli – Texte inedite – Note – Glosare*, București, 1929.
- REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches etimologisches Wörterbuch*, ed. a IV-a, Heidelberg, Carl Winter Universität, 1968.
- Sala, *Etimologia* = Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1999.
- Sârbu - Frățilă = Richard Sârbu, Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân. Texte și glosar*, Timișoara, Ed. Amarcord, 1998.
- Scărlătoiu, *Istroromânii* = Elena Scărlătoiu, *Istroromânii și istroromâna. Relații lingvistice cu slavii de sud*, București, Editura Staff, 1998.
- Scurtu, *Termenii de înrudire* = Vasile Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, București, EA, 1966.
- ILR II = *Istoria limbii române*, vol. II, (redactor responsabil Ion Coteanu), București, EA, 1969.

L'EXPRESSION DE LA PARENTÉ CONVENTIONNELLE DANS LE LEXIQUE DU DIALECTE ISTROROMAIN

(Résumé)

Cette étude se propose d'analyser le groupe des mots qui expriment la parenté conventionnelle dans le dialecte istro-roumain: *parrain – marraine* (à un mariage religieux ou à un baptême), *filleul – filleule*, *compère – commère*. Les mots qui expriment ces relations sont analysés du point de vue de leur origine. On présente aussi leur statut dans ce dialecte – mots hérités ou mots empruntés, les rapports de ces mots avec les autres dialectes de la langue roumaine.

On constate que la plupart des mots qui expriment la parenté conventionnelle sont empruntés du croate ou de l'italien et qu'il n'y a pas de mots hérités du latin.